

מורשת גוש עציון

עֵלּוּן 6

איור תשפ"ג

תכנית מורשת גוש עציון הפועלת עם התלמידים מטעם אגף החינוך, פונה כאן אליכם- המורים וההורים, במידע וסיפורים על האזור בו אנו חיים. לתגובות: moreshetgush1@gmail.com

מוזמנים לקרוא, להכיר, לסייל ולהתחבר

דעות החודש חנן פורת

יעקב גרוס

באותו היום ממש עזבו הירדנים אף את הר חברון וגוש עציון והם חזרו לידינו. חלומו של חנן ושאר ילדי כפר עציון היה לפתע קרוב מאין כמוהו.

בכי באלול תשכ"ז הגיעו כמה מבני כפר עציון, ללשכתו של ראש הממשלה דאז לוי אשכול. "נו, קינדערלאך", אמר להם בעברית היידישאית העממית שלו, "מה אתם רוצים?". "אנחנו רוצים לחזור הביתה, לכפר עציון", השיב לו חנן פורת. אשכול השיב: "נו קינדערלאך, רוצים להתפלל שם בראש השנה, תתפללו". כך התקבל האישור להקמת כפר עציון.

אך חנן לא הסתפק בחזרה לכפר עציון, והיה מראשי תנועת גוש אמונים שפעלה למען התיישבות ביהודה, שומרון וחבל עזה, שחזרו לידי מדינת ישראל לאחר מלחמת ששת הימים.

בהמשך חייו החליט חנן להשפיע באמצעות הפוליטיקה ולהיות חבר כנסת במדינת ישראל ובכך תרם רבות למדינה. אחד החוקים שקידם כמחוקק בכנסת ישראל, היה "חוק: לא תעמוד על דם רעך" העוסק באחריות אישית ובחובת הדיווח, ואף בשותפות המדינה באחריות על הצלת האדם.

למרות גדולתו הרבה והעשייה הענפה שלו, היה חנן אדם עניו ופשוט, מחנך, איש תורה ועבודה, איש כתיבה, ואחד הפרשנים המיוחדים של פרשות השבוע. על מצבתו של חנן נכתבו שלוש מילים - "בנפשו יביא חלומי". שלוש מילים שהוא אמר לא פעם, שלוש מילים שמסכמות את שירת חייו.

בן ארבע שנים בלבד היה חנן פורת בעת שהעלוהו על המשוריין הנוסע מכפר עציון אל ירושלים בימי המאבק של הגוש בשנת 1948. מאותו היום ואלך ליווה את חנן חלום השיבה אל גוש עציון שנפל לידי ירדנים.

בינתיים גדל חנן והתבגר והתגלה כילד שובב אמיץ וחכם, הוא קפץ פעמים כיתה אך על אף גילו הצעיר ביחס לחבריו לספסל הלימודים, התבלט חנן כילד בוגר, מוכשר וסוחף.

כאשר סיים את לימודיו בישיבת כפר הרא"ה אצל הרב משה צבי נריה (והרב לוינגר) החל ללמוד בישיבת כרם ביבנה שהייתה הראשונה לשלב שירות צבאי עם לימודים בישיבה.

כחייל בצנחנים זכה חנן פורת להשתתף, בכי"ח באייר תשכ"ז, בשחרור ירושלים והר הבית במלחמת ששת הימים.

תמונות באדיבות המשפחה

נפילת גוש עציון ד' באייר תש"ח

ולחטיבות הפלמ"ח שכבשו את הדרך אלא בראש ובראשונה לאלה שנכלו בכפר עציון.

מפעל הקרבתם הציל את ירושלים יותר מאשר כל המאמץ המלחמתי. ארבע נקודות בלב שטח אויב לא נתנו להם לגשת לשערי העיר.

אם קיימת ירושלים עברית, אזי התודה הראשונה של ההיסטוריה הישראלית ושל העם כולו נתונה על כך בראש ובראשון ללוחמי גוש עציון.

הרב חנן פורת נהג לומר על כל סיפור ההתיישבות בגוש שהוא מיקרו קוסמוס של האומה כולה- של חורבן, גלות ושיבה. גם המעבר שאנחנו חווים בימים אלה "משואה לתקומה" שזור בסיפור הגוש. המעבר בין הנפילה הכואבת של הגוש ליום העצמאות, הוא מעבר חד ומתמצת את המעבר של האומה כולה בימים אלה.

בימים גי-ד' באייר של שנת תש"ח, שעות ספורות לפני הכרזת העצמאות, התחולל הקרב האחרון על גוש עציון. קרב זה הכריע את גורל המערכה הממושכת על הגוש ובו נהרגו 127 לוחמים מתוכם 80 חברי כפר עציון. הייתה זו מכה גדולה מאד ליישוב היהודי כולו.

כוחות גדולים של הלגיון הירדני אנשי כנופיות וערביי הכפרים הסמוכים הסתערו על משלטי גוש עציון ויישוביו כאשר רוב המאמץ שלהם היה ממוקד בקיבוץ כפר עציון.

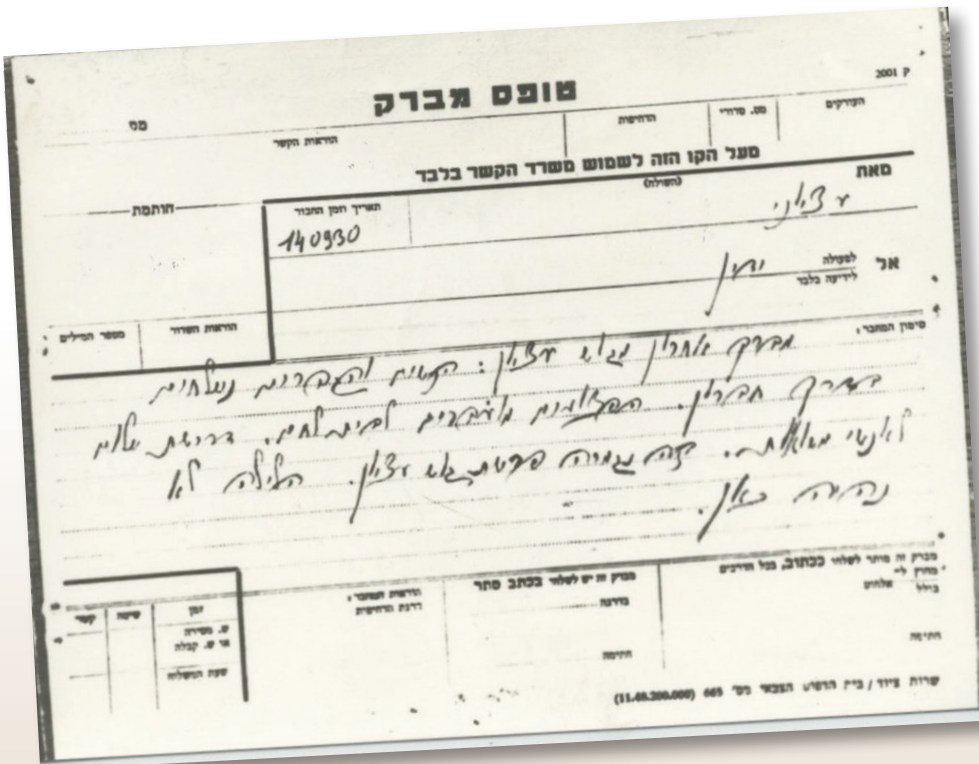
בתום יום הקרב הראשון הועברו הפצועים מכפר עציון למשואות יצחק בחסות החשכה ובכך ניצלו חייהם.

בשעות הצהריים פרצו משוריני האוייב את שער הקיבוץ וחדרו לתוכו. בתחילה ניסו המגינים להמשיך ולהילחם בתוככי הקיבוץ, אך הכוח הערבי שהיה גדול פי עשרות מונים - הכריע את הקרב.

תשדורת אחרונה בקשר מכפר-עציון לירושלים בִּשְׂרָה: "מלכה נפלה" - כפר-עציון נפל בקרב!

לאחר נפילת כפר עציון נכנס לתוקפו הסכם שביתת הנשק ובשאר יישובי הגוש התנהל הסכם הפסקת אש מסודר. בסופו נלקחו אנשי הגוש בשבי הירדני בו שהו עד שנה וחצי ושוחררו.

באזכרה ללוחמי ויושביי הגוש אמר בן גוריון: "היו לנו כמה מערכות גבורה וכבוד... אבל איני יודע מערכה יותר מפוארת, טראגית והרואית בכל מלחמות הגבורה של ההגנה וצבא ההגנה לישראל מהמערכה בגוש עציון. אנשי ירושלים חייבים תודה לא רק לאלה שהביאו להם אוכל בלילות תחת מטר כדורים ופגזים ולא רק לצבאות נחשון

קרב הגבורה של גוש עציון הגיע לקצו כל אנשי כפר עציון נספו כפי שחוששים

קרב הגבורה של גוש עציון הגיע לקצו כל אנשי כפר עציון נספו כפי שחוששים... קרב הגבורה של גוש עציון הגיע לקצו כל אנשי כפר עציון נספו כפי שחוששים... קרב הגבורה של גוש עציון הגיע לקצו כל אנשי כפר עציון נספו כפי שחוששים...

מערת הערבִיָּה

מקום האש

יעקב גרוס

אחרי מלחמת ששת הימים הסתובב יעקב משורר בשוק בבית לחם ובחנות עתיקות, שם ראה מטבע קטן מוצע למכירה. יעקב שיהיה ארכיאולוג מומחה לנומיסמטיקה (חקר מטבעות קדומים) הבין מיד שמדובר במטבע מיוחד, מטבע שהטביעו מורדי בר כוכבא.

תחקיר שערך, הוביל אותו אל שודדי עתיקות שחפרו במערה ליד עין ערוב, מערת הערבִיָּה.

המערה נמצאת בשוליים הדרומיים של גבעת עוז וגאון, ממש מול מתחם "בית הברכה".

יעקב ערך שם חפירת הצלה בשנת תשכ"ח (1968) ובה התגלו מטבעות וחפצי בית אחדים מימי בר-כוכבא. (כן נתגלו במערה מפלסי יישוב קדומים יותר, ממרד החורבן ואף מתקופת החשמונאים).

כעבור ארבע שנים הוחלט לקיים במערה חפירת הצלה נוספת. לביצוע החפירה חברו יחדיו - יורם צפריר מהמכון לארכאולוגיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, קצין המטה לארכיאולוגיה ובית ספר שדה כפר עציון, אשר ממנו יצאה היוזמה ואשר אנשיו נשאו גם בנטל הארגוני העיקרי, והיוו חלק ניכר מעובדי החפירה.

מערת הערבִיָּה היא מחילת המסתור הראשונה מימי בר כוכבא שהתגלתה בארץ בחפירה ארכיאולוגית, והיא שפתחה את עיני החוקרים לחזור למקורות ולזהות את עקבות המחילות הללו, וכן את המחקר הענף בנושא תקופת בר כוכבא, שעיקרו בשפלת יהודה.

מקובל בקרב החוקרים לקשר את המקום לתעודות על "קרית ערבִיָּה" שמוזכרת בשתיים מהאיגרות שנמצאו בנחל חבר שבמדבר יהודה.

באחת מהמגילות שכתבו אנשיו של בר כוכבא נמצא מסר הכנה לחג הסוכות:

"ליהודה בר מנשה לקריית ערבִיָּה. שלחתי לך שני חמורים כדי שתשלח עמהם שני אנשים אצל יהונתן בן בעיה ואצל מסבלה כדי יעמיסו וישלחו למחנה אצלך לולבים ואתרוגים. ואתה שלח אחרים מאצלך ויביאו לך הדסים וערבות והתקן אותם ושלח אותם מפני שהצבא רב, היה שלום".

ליד הכפר מצויים כמה מעיינות, ולפיכך גדלו שם כנראה ערבות והדסים בשפע, ומכאן גם השם "קרית ערבִיָּה"- קריית הערבות. בעקבות מציאת מערכת המסתור בכפר אל-ערוב, הוצע לזהות את המקום עם אותה קריית ערבִיָּה.

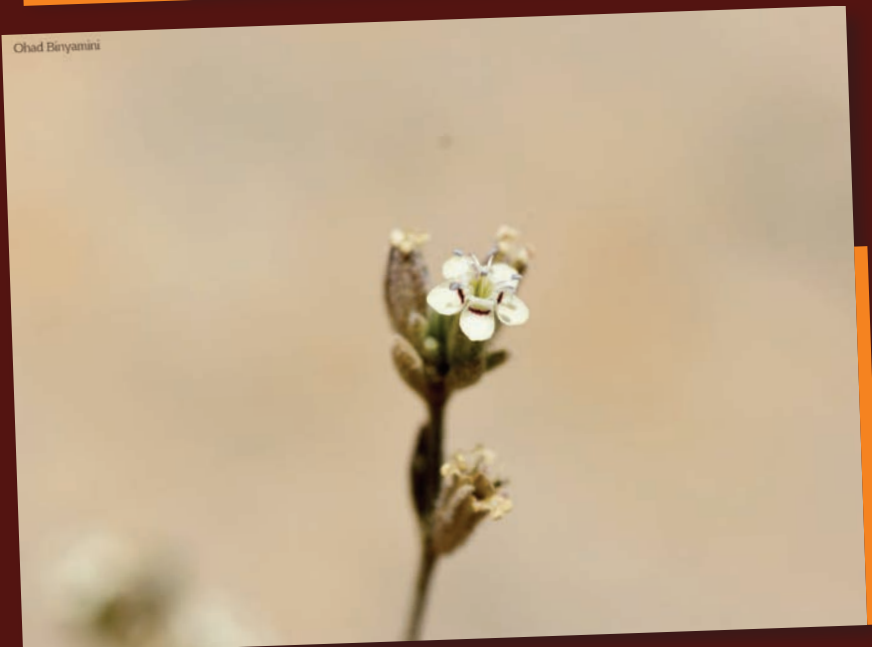
תמונות: ארכיון כפר עציון

הסכסוך שלנו בלונתוס דק גבעול

יעקב גרוס

צילומים: אוהד בנימיני

לפני ארבע שנים. בחודש ניסן תשע"ט, יצאו שלושה חוקרים לטייל בדרום מזרח גוש עציון על יד הישוב איבי הנחל. מטרת הטיול לא הייתה רק הנאה אלא סיור בוטני, רישום ותיעוד של צמחי רכס הכנוב (עליו נמצאים הישובים מעלה עמוס, איבי הנחל, מיצד ופני קדם).

מדוע דווקא שם?

מכיוון שרכס הכנוב נמצא בספר המדבר והוא גם רכס גבוה מאוד (940 מטר מעל פני הים) - צומחים בו מגוון יחסית גדול של צמחים. אפשר למצוא בו גם צמחי מדבר מובהקים (זוגן) וגם צמחי הר מובהקים (קיסוסית).

בשמורת אל כנוב גדלים גם מיני צומח נדירים, בהם סגל צנוע, תודרה מצויצת וכלך שומרני. בשמורה נצפו אך מיני צמחים שנחשבים בסכנת הכחדה, ביניהם: אירוס שחום (עליו כתבנו בגיליון הקודם) דבקה אפורה, ולריינית מכונפת, חלבוב עב-זרע, וציפרנית אפורה.

והנה בעוד שלושת החוקרים הולכים לאורכו של נחל ערוגות עליון ורושמים איזה צמחים הם רואים, פה שיח סירה קוצנית ושם מתנן שעיר לפתע צד את עיניהם פרח לבן קטנטן. כשניגשו לבדוק מהו אותו צמח הופתעו לגלות בלונתוס דק גבעול, צמח קטן ונדיר ביותר אשר היה ידוע עד אז רק בשלושה אתרים בשומרון והוכרז כמין בסכנת הכחדה.

בהתרגשות גדולה חיפשו צמחים נוספים מאותו המין אבל לא מצאו. ככל הנראה הבלונתוס שגדל רק בשטח מצומצם שגודלו כ-60 מ"ר הוא שריד אחרון של אוכלוסייה גדולה יותר של הצמח שצמחה בעבר באזור קניון ערוגות עליון, עד שהתנאים האקלימיים השתנו לרעה, ובעקבות כך רוב האוכלוסיות נכחדו ורק אחת שזרעה עצמה בכיסי סלע-נותרה. השערה זו, על אף שאין אפשרות להוכיח אותה, היא המקובלת במחקר הביולוגי-גיאוגרפי.

בהזדמנות זו נזכיר שכשנה לאחר מכן, ברכס הכנוב, נמצא מין חדש לישראל "בר-דרבן הסירה", שלא נצפה בגבולות הארץ עד אז.